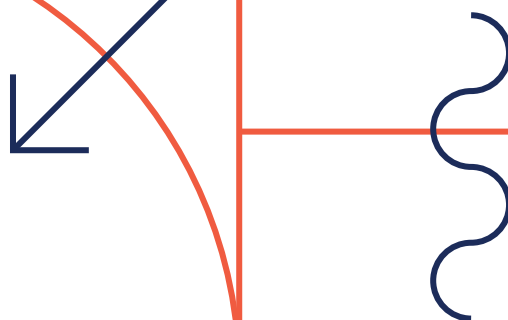
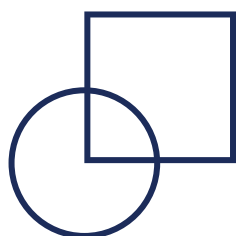

ITINERARIS SIMBIÒTICS

CCCB Centre de Cultura
Contemporània
de Barcelona

TERRITORIS EN FRICCIÓ / ESCOLTES EN MUTACIÓ

Itinerari #05 — Dissabte 16 d'octubre de 2021

A càrrec de:

Carme Pardo Salgado
Musicòloga i investigadora

Eloïsa Matheu de Cortada
Biòloga i bioacústica

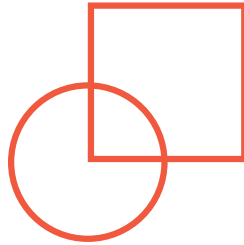

ITINERARIS SIMBIÒTICS

ITINERARIS SIMBIÒTICS és un cicle de sis passejades per diferents ecosistemes, urbans i no urbans, de la mà d'artistes, científics i pensadors.

El programa convida a participar en una sèrie de rutes per la ciutat de Barcelona i per altres enclavaments del territori català, basades en la identificació i l'observació d'una forma de vida, una relació entre espècies o un ecosistema en conflicte. Cadascun dels itineraris té com a fil conductor una narració col·laborativa i interdisciplinària elaborada, conjuntament, per una persona de l'àmbit artístic i una d'una altra disciplina, pràctica o àrea de coneixement. Aquests relats ofereixen noves cosmovisions, altres maneres d'interpretar la nostra existència i el món, on les delimitacions que habitualment establim entre disciplines, entre cultura i natura, entre allò humà i la resta, queden totalment desdibuixades. Relats en els quals la ciència, l'art i altres sabers interactuen i es contaminen i ofereixen una mirada múltiple i complexa sobre els entorns en què vivim i les seves problemàtiques.

ITINERARIS SIMBIÒTICS és una proposta del departament de Mediació del CCCB desenvolupada en el marc de l'exposició «Ciència Fricció».

Què pots trobar en aquest document?

- Una imatge gràfica del recorregut de l'itinerari.
- Un text elaborat pels seus autors, articulat al voltant de cadascuna de les localitzacions que el conformen.
- Enllaços a les geolocalitzacions.
- Enllaços a material que expandeix la passejada en l'entorn virtual.

Com utilitzar-ho?

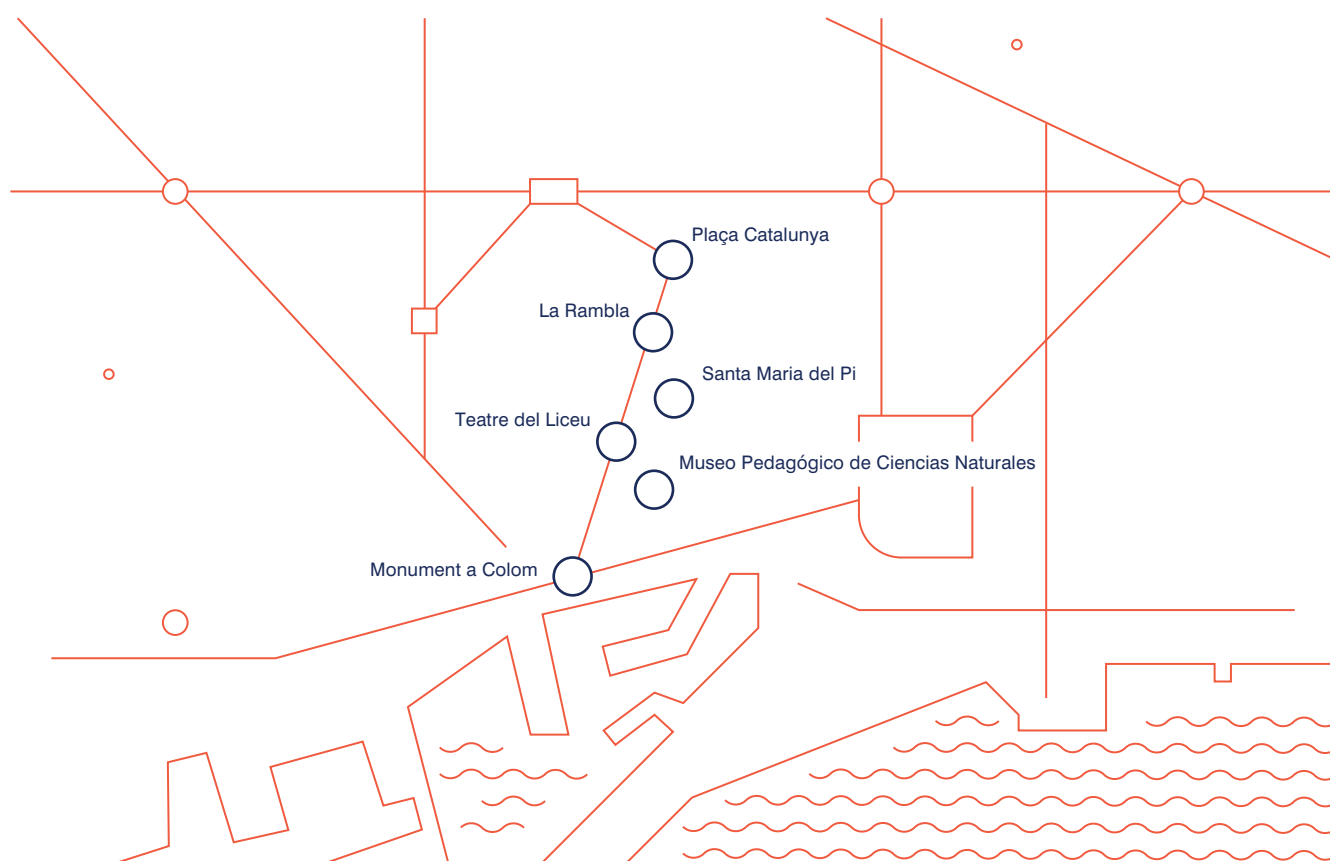
- Per fer ús del document, pots descarregar-te'l en format pdf o imprimir-ho.
 - Per accedir al contingut dels enllaços:
 - si estàs utilitzant el document en format imprès, escaneja els codis QR amb el teu telèfon mòbil.
 - si estàs utilitzant el document en format pdf, fes clic a sobre dels codis QR.
-

#05

TERRITORIS EN FRICCIÓ / ESCOLTES EN MUTACIÓ

En el seu manifest *L'art dels sorolls* (1913), el futurista Luigi Russolo convida a travessar «una gran capital moderna, amb les orelles més atentes que els ulls». Més de cent anys després de la proposta de Russolo, continuem a les escoltes de la ciutat i comprenem que un passeig pot forjar un territori: un espai de terra, d'aire, d'aigua, que es troba habitat per no importa quin organisme —vegetal, animal, humà...— que emet so.

TERRITORIS
EN FRICCIÓ /
ESCOLTES
EN MUTACIÓ

Barcelona

TERRITORIS EN FRICCIÓ / ESCOLTES EN MUTACIÓ

PLAÇA CATALUNYA: ELS COLOMS DE BARCELONA

Iniciem l'itinerari a la plaça Catalunya, punt de pas i de trobada de barcelonins i visitants gairebé inevitable. Al centre de la plaça hi trobem sempre coloms que caminen i giravolten cercant les preuades veces que els llancen els ciutadans i que provoquen les rialles de sorpresa i excitació de nens. Aquest coloms de la plaça, però, van ser "atrets" des de la Ciutadella el 1929 per afegir-hi una "pinzellada pintoresca" i ja no en van marxar.

L'origen del colom domèstic és el colom roquer salvatge (*Columba livia*) i la convivència ve de molt antic.

Carregat de simbolisme positiu i al mateix temps interès alimentari, és l'extraordinària capacitat per retornar al lloc d'origen pel que van ser molt preuats i utilitzats com a mitjà de comunicació fins al segle XX, ús esdevingut en l'actualitat una pràctica esportiva.

La nostra percepció dels coloms urbans ha canviat de l'afecte i admiració al rebuig, i els barcelonins demanen control de població. Els falcons (*Falco peregrinus*) són uns eficaços caçadors de coloms, i actualment fan niu a la ciutat unes quantes parelles. I darrerament els gavians (*Larus michahellis*) han esdevingut eficaços depredadors de coloms mutant les seves habilitats com a pescadors a la caça terrestre.

COM ARRIBAR-HI

MÉS INFO

- Anna-Priscila Magriñà, «Des de quan tenim coloms a la plaça de Catalunya?», Sàpiens.
https://www.sapiens.cat/preguntes-i-respostes/des-de-quan-tenim-coloms-a-la-plac-a-de-catalunya_17921_102.html
- (FCCCM) Federació Columbòfila catalana de coloms missatgers.
<https://www.colomsmisatgers.cat/>
- Manel Cascante Torrella, «Un dels millors anys pel que fa al naixement de polls de falcó pelegrí a Barcelona i rodalia», Beteve (8 de maig de 2020).
<https://beteve.cat/medi-ambient/falco-pelegri-galanthus-barcelona-2020/>

Plaça Catalunya / Serge Melki, CC BY 2.0

TERRITORIS EN FRICCIÓ / ESCOLTES EN MUTACIÓ

ELS PLÀTANS DE LA RAMBLA: HABITANT ELS FORATS

L'origen de la Rambla és el torrent d'en Malla, que baixava de Collserola. Els plàtans d'ombra (*Platanus x hispanica*) en renglera que trobem en tot el seu recorregut fins al mar van substituir al segle XIX àlbers, oms i freixes, i provenen de la Devesa de Girona; encara en queda algun exemplar de més de 150 anys.

Els plàtans amb cavitats en l'estructura arbòria acullen diferents espècies d'ocells en època de reproducció: mallerengues carboneres i blaves, pardals i estornells basteixen els seus nius en esquerdes i orificis a les forques i branques, i els ratpenats hi poden trobar refugi. A la primavera aquestes espècies d'ocell contribueixen al paisatge sonor urbà amb les seves melodies per a qui les vol escoltar. Però aquests forats són també molt apreciats per les cotorres de Kramer (*Psittacula krameri*), espècie originària de l'Àfrica tropical i l'Índia. Grecs i romans ja estimaven aquestes cotorres, probablement per la seva capacitat d'imitar sons i parla, la seva intel·ligència i viva coloració. En augment a moltes ciutats d'Europa, les cotorres creen conflictes amb la població de fauna autòctona, especialment ratpenats, que expulsen agressivament dels forats.

COM ARRIBAR-HI

MÉS INFO

- Josep Gordi, «Els arbres de les Rambles de Barcelona», (17 d'agost de 2020).
<https://josepgordiarbresipaisatge.cat/2020/08/17/els-arbres-de-les-rambles-de-barcelona/>
- Ajuntament de Barcelona, Atles de la Biodiversitat.
<https://ajuntament.barcelona.cat/atlesbiodiversitat/ca/>

Els plàtans de la Rambla / Carme Pardo Salgado - Eloïsa Matheu de Cortada

TERRITORIS EN FRICCIÓ / ESCOLTES EN MUTACIÓ

LES GÀRGOLES DE SANTA MARIA DEL PI

Dalt dels murs de Santa Maria del Pi, unes criatures fantàstiques observen els núvols de persones que transiten pels voltants de l'església. El cap d'un lleó emergeix d'un cos que no s'hi correspon; un rostre humà que es tapa les orelles continua amb el cos d'un animal que no pertany a la seva espècie. En l'imaginari de les gàrgoles, les jerarquies que separen l'ésser humà de la resta d'animals queden abolides. Per trobar els primers vestigis d'aquesta transgressió dins del món eclesiàstic, els experts ens diuen que estudiem els antics bestiaris. Hi trobem molts animals fantàstics dotats d'ales i aprenem que les aus eren font d'auguris i missatgeres entre el cel i la terra. El seu vol ha estat metàfora de la possibilitat de comunicació entre els diferents mons. Les seves ales van servir per vestir els àngels i el dimoni: l'àngel caigut. Per això, les gàrgoles que atentament vetllen des del cel adopten totes les formes: monstres que representen el mal o el bé i la saviesa. Aquestes criatures de pedra continuen habitant les escletxes de les pors i els desitjos dels humans.

Postdata: pensem en el particular bestiari de Harry Potter.

COM ARRIBAR-HI

MÉS INFO

- Guillermo Moliner, «Santa Maria del Mar fascina amb els nous finestrals i gàrgoles», (19 de maig de 2011).
<https://www.elperiodico.cat/ca/barcelona/20110519/santa-maria-del-mar-fascina-amb-els-nous-finestrals-i-gargoles-1011033>

Santa Maria del Pi / Pere López, CC BY-SA 3.0

TERRITORIS EN FRICCIÓ / ESCOLTES EN MUTACIÓ

MUSEO PEDAGÓGICO DE CIENCIAS NATURALES

Situat a la plaça Reial amb més de cent anys d'història, va ser una botiga i un taller de taxidèrmia molt conegut i reputat, des de la seva fundació el 1889 fins al 1991. La botiga mostrava animals dissecats en actituds molt "naturals" a l'aparador, entre d'altres un enorme goril·la que impactava els barcelonins. Pel taller de taxidèrmia hi van passar nombrosos animals procedents de safaris i el van visitar personatges de procedència diversa, des de l'aristocràcia europea fins al món de les arts (Dalí). El seu fundador, Lluís Soler i Pujol, va ser aprenent de Darder, i cal destacar-ne el caràcter investigador i pedagògic, que va impulsar la taxidèrmia en una època de puixança dels museus d'història natural i dels parcs zoològics a tot el món. En aquells temps, l'observació de la fauna naturalitzada, o fins i tot engabiada, produïa fascinació. La caça, com a aventura, admiració. Actualment, la nostra percepció enfront dels animals naturalitzats, la caça de grans animals o la seva exhibició ha fet un tomb. És la consciència ambiental, la sensibilitat ferida.

Al Museu de Ciències Naturals de Barcelona hi ha nombrosos exemplars d'animals dissecats en aquest establiment, com ara una parella de falcons que criava a l'església de Santa Maria del Pi abatuda per una societat columbòfila a principis del segle XX.

COM ARRIBAR-HI

MÉS INFO

- Enric H. March, «El Taxidermista: el Museu de les Bèsties», (9 de novembre de 2013).
<https://enarchenhologos.blogspot.com/2013/11/el-taxidermista-el-museu-de-les-besties.html>
- Bioexplora, «Soler i Pujol, Lluís». <http://www.bioexplora.cat/WIKICOLLECTA/index.php/ca/protagonistes/item/soler-i-pujol-lluís>
- Nuria Viladevall Palaus, «El taxidermista de la Plaça Reial». https://www.youtube.com/watch?v=GN4t_BFacM8
- Bioexplora, «Falco peregrinus Tunstall, 1771»
https://www.bioexplora.cat/ca/colleccions-obertes/MZB/MZB_82-8235

*Museo Pedagógico de Ciencias Naturales de Barcelona /
Enfo, CC BY-SA 3.0*

TERRITORIS EN FRICCIÓ / ESCOLTES EN MUTACIÓ

EL TEATRE DEL LICEU I EL CANT DELS OCELLS

A les portes del Liceu arriba el cant de Papageno, l'home ocell de *La flauta màgica* de W. A. Mozart. Té el cap ple d'ocells i per això encarna la figura còmica d'aquesta òpera. Els pardals de la Rambla li responen amb un altre cant que deixa sentir que tenir el cap ple d'ocells no significa tenir-lo buit, sinó situar-se en una freqüència difícil de d'escoltar des dels paràmetres d'una raó que sovint s'oblida de cantar.

La música és un territori de trobada entre els éssers humans i els ocells cantaires. Uns i altres paren l'orella per aprendre noves melodies. La formació dels *castrati* s'acompanyava de l'escolta atenta dels ocells. I els ocells eren engabiats per alliçonar-los sobre les melodies humanes. La Rambla dels Ocells era una bona mostra d'aquestes pràctiques no exemptes de problemàtiques ètiques. El mateix Mozart va comprar un estornell i va utilitzar el seu cant a l'inici del tercer moviment del *Concert per a piano i orquestra número 17 en sol major* [K453]. Desconeixem si aquest estornell va arribar alguna tardor a la Rambla per deixar escoltar, davant del Liceu, la melodia que Mozart va compondre.

COM ARRIBAR-HI

MÉS INFO

- XTEC, «Cant dels estornells» (arxiu sonor).
<http://www.xtec.cat/cda-monestirs/documents%20previs/Cants/estornell.mp3>

A les portes del Liceu / Carme Pardo Salgado - Eloïsa Matheu de Cortada

TERRITORIS EN FRICCIÓ / ESCOLTES EN MUTACIÓ

COM ARRIBAR-HI

Las Golondrinas

Port Olímpic

TOT ARRIBANT AL MAR. ESCOLTANT: COHABITANT

El 1888 Barcelona acull l'Exposició Universal, finalitza la Rambla i erigeix el monument a Colom. Al port s'hi instal·la l'empresa Las Golondrinas —anomenada així en honor de l'oreneta de Cuba—, que permet migrar als barcelonins des del port fins a la Barceloneta. Mentre Colom assenyala el nou món, una empresa cubana organitza les migracions festives dels ciutadans.

Un temps després, el 1992 i amb motiu dels Jocs Olímpics d'estiu, es crea el Port Olímpic. Passats els Jocs, un temporal trenca part de l'escullera i les pedres acaben formant una illa artificial on es troben els xatracs becllargs i els corbs marins emplomallats que van allà a dormir.

Aquestes dues imatges, Las Golondrinas i les aus en una illa imprevista, ens continuen parlant de les maneres en què cohabitarem humans i no humans.

MÉS INFO

- Naturalworld, «El rompeolas de Barcelona y la isla de los cormoranes», (12 d'agost de 2015).
<http://naturalworld10.blogspot.com/2015/08/el-rompeolas-de-barcelona-y-la-isla-de.html>
- Ebird, «Golondrina Cubana».
<https://ebird.org/species/cubmar?siteLanguage=es>
- AAdrián Braidotti, «Golondrina Cubana», (15 de juny de 2020).
<https://avesargentinas-adrian.blogspot.com/2020/06/golondrina-cubana.html>

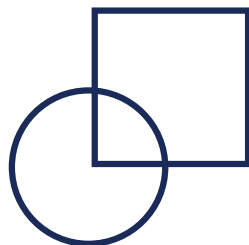

Tot arribant al mar / Carme Pardo Salgado - Eloïsa Matheu de Cortada

TERRITORIS EN FRICCIÓ / ESCOLTES EN MUTACIÓ

Aquest recorregut ens ha portat per uns territoris en fricció: la dels coloms amb els falcons i les gavines; la dels pardals, els estornells, les mallerengues i les cotorres de Kramer. I sobretot, la fricció entre totes aquestes espècies i la humana, de la qual trobem una imatge emblemàtica en les pràctiques de taxidèrmia exhibides a l'aparador del Museo Pedagógico de Ciencias Naturales.

Amb el pas del temps, les nostres pedagogies han mutat, com ho ha fet també la nostra sensibilitat. Des del vol petrificat a les gàrgoles, des dels cants dels ocells a les gàbies i als plataners de la Rambla, des dels sons llunyans d'una illa impossible, aprenem a badar... obrir un espai per percebre altrament el que som, tots plegats.

ITINERARIS SIMBIÒTICS

TERRITORIS EN FRICCIÓ / ESCOLTES EN MUTACIÓ
Itinerari #05 — Dissabte 16 d'octubre de 2021

Un projecte del CCCB

CCCB Centre de Cultura
Contemporània
de Barcelona

www.cccb.org